

Stelli, Aurelii i Albertowi

TEMIDA

Z CHARAKTEREM

TOMASZ WIDŁAK

TEMIDA

Z CHARAKTEREM

FILOZOFICZNOPRAWNY PRZEWODNIK
PO CNOTACH SĘDZIOWSKICH

Wydawnictwo
Uniwersytetu
Gdańskiego

Wolters Kluwer

GDAŃSK – WARSZAWA 2025

Recenzent
Prof. dr hab. Przemysław Kaczmarek

Redaktor Wydawnictwa
Joanna Kamień

Projekt okładki i stron tytułowych
Kaja Mucha

Na okładce:
Kenyon Cox, szkic do muralu pt. *Instytut Sprawiedliwości w Minnesota State Capitol*, 1904,
olej na płótnie, 125,7 x 63,5 cm, Smithsonian American Art Museum (domena publiczna)

Skład i łamanie
Łukasz Cwizdała

Książka powstała w ramach projektu finansowanego
przez Narodowe Centrum Nauki (UMO-2018/31/B/HS5/03181).
Książka dofinansowana przez Prorektora Uniwersytetu Gdańskiego
ds. Badań Naukowych w ramach Programu Humanistyki Gdańskiej.

© Copyright by Uniwersytet Gdański, 2025
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-8206-741-5 (WUG)
ISBN 978-83-8390-504-4 (WKP)

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 11 37, tel. kom. +48 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
wydawnictwo.ug.edu.pl
Księgarnia internetowa: wydawnictwo.ug.edu.pl/sklep/

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
ul. Przyokopowa 33, 01-208 Warszawa
tel. +48 728 313 462
Księgarnia internetowa: www.profinfo.pl

Druk i oprawa
Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 14 49

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	11
Wstęp	13
Super sędziowie	13
Cnota między heroizmem a archaizmem	16
Cele książki	18
Odpowiedź na krytykę cnót	21
Konstrukcja książki	26
Podziękowania	28
Rozdział 1. Charakter	31
1.1. Nieskazitelný charakter sędziego	31
1.2. Pojęcie charakteru: od pragmatyki języka do charakteru moralnego	41
1.3. Sytuacjonistyczne wyzwanie dla koncepcji charakteru moralnego	45
1.4. Odpowiedź na krytykę sytuacjonistyczną	48
1.5. Koncepcja cech charakteru	51
1.6. Rodzaje cech charakteru	54
1.7. Ile jest cnoty w charakterze?	56
1.8. Podsumowanie	58
Rozdział 2. Cnoty i wady	61
2.1. Intencje i skutki działań z cnoty	62
2.1.1. Celowościowa koncepcja cnoty	62
2.1.2. Intencjonalna koncepcja cnoty	64
2.1.3. Motywy i efekty cnotliwego działania	65
2.2. Cnoty, wartości i wartość cnoty	67
2.3. Czym cnota nie jest?	68
2.4. Cnota jako właściwość konstytuująca osobowość	72
2.5. Celowościowy charakter cnoty i szczęście jako cel cnotliwego życia	74

2.6. Behawioralna, kognitywna i afektywna natura cnoty	77
2.6.1. Mądrość praktyczna, czyli doświadczenie życiowe	79
2.6.2. Dojrzałość emocjonalna	80
2.7. Edukacja moralna i doskonalenie cnót	82
2.7.1. Etapowość edukacji moralnej	82
2.7.2. Doskonalenie cnót	84
2.7.3. Stopniowalny charakter cnót	86
2.7.4. Rola wzorców osobowych w edukacji moralnej	89
2.8. Wady charakteru	93
2.9. Arystotelesowska doktryna środka	96
2.10. Podsumowanie: komu służy cnota?	97
Rozdział 3. Cnota sędziowska	101
3.1. Rola zawodowa sędziego i dystans do niej	101
3.2. Perspektywa cnót sędziowskich wobec sporu o konflikt ról	106
3.2.1. Koncepcja fronetyczna wobec konfliktu ról	107
3.2.2. Koncepcja kontekstu aretycznego wobec konfliktu ról	111
3.3. Cele roli społecznej a cnota sędziowska	113
3.4. Cnota sędziowska jako relacyjna cnota rolowa	116
3.5. Cnota sędziowska a cnoty innych zawodów prawniczych	119
3.6. Modele cnoty sędziowskiej	122
3.6.1. Model cnoty sędziowskiej jako percepcji lub moralnej wrażliwości	123
3.6.1. Model cnoty sędziowskiej jako umiejętności	126
3.6.2. Model cnoty jako dyspozycji do odpowiedzi na wyzwania roli	131
3.7. Cnoty sędziowskie a dobre orzekanie	137
3.7.1. Słaba (<i>thin</i>) teoria cnoty sędziowskiej	138
3.7.2. Mocne (<i>thick</i>) teorie cnoty sędziowskiej: teorie instrumentalne	140
3.7.3. Mocne (<i>thick</i>) teorie cnoty sędziowskiej: teoria orzekania oparta na cnotie	142

3.8. Cnoty sędziowskie a rozumowanie prawnicze i podejmowanie decyzji	144
3.8.1. Partykularyzm a pryncypializm	145
3.8.2. Emocje w rozumowaniu prawniczym	147
3.8.3. Konflikt wartości	150
3.9. Podsumowanie: teoretyczne podstawy cnoty sędziowskiej	155
Rozdział 4. Poszczególne cnoty sędziowskie	159
4.1. Typologia cnót sędziowskich	160
4.1.1. Cnoty intelektualne i moralne	160
4.1.2. Cnoty osobiste, relacyjne i obywatelskie	162
4.1.3. Cnoty argumentacyjne, komunikacyjne, deliberacyjne i instytucjonalne	163
4.1.4. Cnoty sztuczne	165
4.2. Katalogi cnót	167
4.3. Jaki powinien być i co winien obejmować katalog cnót sędziowskich?	169
4.4. Jak stworzyć katalog cnót sędziów polskich i europejskich?	172
4.5. Katalog cnót sędziowskich	178
4.5.1. Wiedza i zrozumienie prawnicze	180
4.5.2. Sędziowska roztropność: deliberacja, rozeznanie, osąd oraz wgląd	187
4.5.3. Niezależność intelektualna i bezstronność	200
4.5.4. Pokora sędziowska	203
4.5.5. Wytrwałość i niezłomność	208
4.5.6. Sumiennność	215
4.5.7. Uczciwość i prawdomówność	218
4.5.8. Lojalność (wobec prawa)	229
4.5.9. Łagodność i stanowczość	236
4.5.10. Życzliwość	240
4.6. Cnoty sędziów europejskich	246
4.7. Podsumowanie	252

Rozdział 5. Praca cnót sędziowskich – o sędziowskim charakterze w działaniu	255
5.1. Cnoty niezawisłości sędziowskiej	256
5.1.1. Instytucjonalny i osobisty wymiar niezawisłości sędziowskiej	258
5.1.2. Niezawisłość i bezstronność	260
5.1.3. Niezawisłość sędziowska – przywilej, obowiązek, prawo podmiotowe?	261
5.1.4. Niezawisłość sędziowska jako cecha konstytutywna dla roli sędziego	265
5.1.5. Niezawisłość sędziowska jako funkcja cnót	266
5.2. „Nieskazitelny charakter” a kryteria wyboru kandydatów na urzędy sędziowskie	268
5.2.1. Przewaga języka aretycznego w kształtowaniu kryteriów wyboru na urzędy sędziowskie	270
5.2.2. Aretyczny wzorzec osobowościowy sędziego i jego praktyczna weryfikacja	273
5.3. Podsumowanie	278
Zakończenie	281
Utopia 2055: Temida z charakterem	281
Dystopia 2055: Sędziowie bez tożsamości	284
Aneks	291
Akty normatywne	301
Orzecznictwo	304
Literatura	305